

ПОНЯТТЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ ОЗНАКИ: ІСТОРИЧНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У Конституції України у ст. 1 проголошується: «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава». Але визначення поняття «соціальна держава» ні Конституція, ні будь-який інший нормативно-правовий акт не дає, а ті, які пропонуються в різних джерелах часто досить абстрактні. Наприклад, Брокгауз визначає соціальну державу як «державу, яка свою відповідальність і силу впливу направляє на подолання суспільного зла і на нівелювання соціальних протиріч» [1]. Зрозуміло, що воно не відображає в повній мірі всі характеристики такої держави, а лише вказує на один з напрямів її діяльності.

Терміни, які частіше всього використовуються в різних джерелах щодо соціальної держави є: загальне благо, справедливість, рівність, соціальний, ідеологічний і політичний плюралізм та інші. Схожі терміни зустрічаються протягом усієї історії прав людини. Так, наприклад, уже в Великій Хартії вольностей 1215 року можна зустріти деякі ознаки соціальної орієнтації. Усім вільним людям Хартія гарантувала їхні звичаї і вільності. Зокрема, у ст. 39 вказувалося, що «жодна вільна людина не буде заарештована чи ув'язнена або позбавлена володіння чи знедолена будь-яким (іншим) способом, що король не виступить проти неї інакше ніж відповідно до вироку рівних з ним (перів) і згідно із законом». Отже, ця стаття проголошувала гарантію особистого й майнового захисту від королівського свавілля не тільки баронів, а й усіх вільних підданих держави. У ст. 40 цього нормативного акту фіксувалось, що «Нікому не будемо продавати права і справедливості, нікому не будемо відмовляти в них або сповільнювати їх» [2].

У Декларації незалежності Сполучених Штатів Америки від 4 липня 1776 року на основі невідчужуваних прав людини, «до числа яких належить: життя, свобода і прагнення до щастя», було сформульоване право суспільства на справедливу владу за згодою керованих, рівно як і на її заміну на «новий уряд, заснований на таких принципах і з такою організацією влади, які на думку цього народу, усього більш можуть сприяти його безпеці і щастю» [3].

Під час великої Французької революції 26 серпня 1789 р. була прийнята Декларація прав людини та громадянина, що є найбільш яскравою сторінкою епохи Нового Часу в розвитку соціальної рівності і прямуванні до соціальної держави. У преамбулі цього документа викладене загальне магістральне значення еволюції людської

правосвідомості: «Представники французького народу, вважаючи, що забуття прав людини або зневага до них є єдиними причинами суспільних бід, вирішили в урочистій декларації викласти природні, невідчужувані і священні права людини, щоб ця Декларація, знаходячись на виду у всіх членів суспільного союзу, постійно нагадувала їм про їх права і обов'язки; щоб вимоги громадян, засновані на простих і незаперечних істинах, спрямовувалися постійно до підтримки Конституції і загального блага» [4].

Декларація виводила розуміння прав людини на якісно новий рівень. Якщо в нормативно-правових актах, що передували їй, людські права формулювалися у варіантах, обмежених становими, а потім національними рамками, то тепер їх трактування придбало універсальне загальносвітове звучання. У подальшому жодна держава, що претендувала на звання демократичної, правової і соціальної, не обходила закріплення в своїх конституціях основних прав людини. Права людини як етично-політичний імператив стали знаходити юридичну форму і ставали найважливішими інститутами конституційного, а надалі і міжнародного права.

У преамбулі імперської конституції Німеччини 1871 р. роль держави визначалася як «турбота про благо німецького народу». А у Веймарській конституції 1919 р. набір соціальної атрибутики виявився більш широким і диференційованим. В абзаці 1 ст. 151 формулювалося наступне положення: «Порядок економічного життя повинен відповідати принципам справедливості і цілям забезпечення для всіх гідного для людини існування». І хоч тут ще не вживається поняття «соціальна держава», однак такі його складові, як справедливість і «гідне людини існування для всіх» - вже є.

Важливо звернути увагу на те, що феномен соціальної державності прямо пов'язується з проголошенням певного набору соціальних прав у всіх випадках без виключення. Не дивлячись на широке розповсюдження формули соціальної держави в конституціях зарубіжних країн, поняття соціальної держави не дає жодна з конституцій зазначених держав.

Таким чином, висновок про необхідність формування логічно послідовного, всебічного і повного визначення соціальної держави носить об'єктивний характер. Природно, що суть будь-якого поняття визначають його ознаки, саме тому, передусім, необхідно визначитися з ознаками соціальної держави. До останніх можна віднести, наприклад, надкласовість держави; соціальну справедливість, оптимальне співвідношення принципів індивідуальної свободи та рівності; гідний для людини прожитковий мінімум, соціальне забезпечення; загальний підйом добробуту населення, всебічну гарантованість соціально-економічних прав громадян, наявність налагодженого і легкодоступного юридичного механізму їх практичної реалізації та захист.

Але соціальна держава визначається не лише її ознаками, а ще й умовами її функціонування. Найбільш важливими умовами є наявність правової держави, громадянського суспільства, соціальне забезпечення громадян.

Таким чином, на основі викладеного можна запропонувати визначення соціальної держави як такої, яка заснована на принципах соціальної справедливості, рівності і свободи, характеризується розвиненим громадянським суспільством, в якій гарантовані прожитковий мінімум громадянам, їх соціальне забезпечення, загальний підйом добробуту, та в якій існує налагоджений, механізм практичної реалізації і захисту такого добробуту.

Література

1. Der Grosse Brockhaus. - Weisbaden, 1957. - Bd. XI. – S. 55-56.
2. Федоров К. Г. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник. – К.: Вища шк., 1994. – С. 257.
3. American Historical Documents (1000-1904). – N.Y., 1969. – P. 150-153.
4. Конституционное право зарубежных стран: учебник для вузов / под ред. М.В.Баглая, Ю.И.Лейбо, Л.М.Энтина. - М.: НОРМА-ИНФРА-М, 1999. – С. 135.

УДК 340.115

Булда А. А., д.ю.н., професор,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ ДЕОНТОЛОГІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПРАВОЗНАВСТВА

Однією з головних тенденцій у розвитку сучасної педагогічної науки є акцент на формування особистісних якостей майбутнього фахівця, особливо це стосується професій типу «людина-людина». У ХХІ столітті деонтологія стає одним з важливих напрямків юридичної освіти, що тісно пов'язаний із етикою та правовою культурою майбутнього фахівця і сприяє органічному досягненню цілей фахової правової підготовки. В той же час, незважаючи на суттєві успіхи в розробленні проблем формування деонтологічних компетентностей, все ще існує недостатність теоретичної розробки окремих аспектів даної проблематики, що стримують широке застосування принципів деонтології у практиці підготовки фахівців. Все це визначає необхідність подальшого розширення фронту досліджень, які сприятимуть більш ефективному впровадженню деонтології у практику вищої професійної освіти. У зв'язку з викладеним, постає абсолютно очевидна необхідність створення рамкових вимог педагогіки нового цілком самостійного наукового напрямку - деонтологічної педагогіки. Її не